

Synesios: *List o venkovském životě (Ep. 148)*¹

■ FILIP HORÁČEK (Praha)

Abstract:

Synesios on Countryside Life (*Ep. 148*)

This short commentary on Synesius' philosophically-shaped idyll pursues mainly factual issues. Its introduction sketches the tumultuous historical circumstances, the issue of dating or Synesius' particular biographical situation, without leaving aside the interface between the genre *topoi* and the more matter-of-fact contents.

key words: Synesios, epistle 148, ancient idyll, pre-feudal society

klíčová slova: Synesios, list 148, antická idyla, předfeudální společnost

Toto literární dílko je každým svým slovem čistou idyloou. Autor si tak jako mnoho jiných, za něž zmiňme aspoň Baarova *Jana Cimburu*, položil za cíl vyčarovat rajský obraz prostého a čistého života zemědělců, který se neubírá ani k lepšímu, ani k horšímu a toliko prodlévá v rajské ucelenosti, jsa – v našem případě – filosofickou tišinou a Zlatým věkem.²

Již pro tento oslavný záměr ponechme stranou, že v prvních dvou letech 5. stol. n. l., kdy byl list asi napsán, se římská říše nacházela v hluboké krizi, která měla vyústit pro Západ v agónii a proměnu a pro Východ v relativní stabilizaci a konzervaci. Věnujeme-li letmé ohlédnutí toliko posledním dvánácti letům, ukazuje se temná scenérie: vojenské pokusy o uzurpaci trůnu (r. 388 a 394), rozdělení armád a zdrojů říše na dvě poloviny (395), Alarichovy invaze na Balkán (395, 397), neúspěšná snaha státu začlenit vizigótského knížete do římského světa, „studená válka“ Západu a Východu proje-

¹ Na vznik této publikace byla FHS UK poskytnuta Institucionální podpora na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (MŠMT – 2017).

² Srov. HOSE 2012, s. 7.

vivší se mj. v konfliktu s Gildonem v západní Africe (397–398), nevybírávají nátlak generála Gáiny na východního císaře a následné povstání v Thrákii (399–400), opět Alarichova invaze, tentokrát do Itálie (401–402), a v důsledcích epochální Radagaisův vpád tamtéž (405).

Sám libyjský venkov, kde se nacházela hlavní část Synesiova pozemkového portfolia, samozřejmě také nemohl být rájem na zemi, jak je znát mj. ze sverpého vzájemného boje venkovských biskupů o majetek (SYN. *Ep.* 66), tíživých dobových daní³ či jimi spolupůsobené chudoby (jako obzvláště tísnivé příklady srov. Augustinovy listy 10* či 24*, obsahující problematiku spojenou s dobově legálním prodejem vlastních dětí ze strany chudých vesničanů).⁴ Krom toho šťastní venkované v Kyrénaice dopadnou za invazí Berberů propuknuvších silně od r. 405 a soustřeďujících se na plenění neopevněného venkova (např. Syn. *Catastasis II*) podobně jako Claudianův idylický stařec z Verony, který sice „nikdy nezažil osudu zvraty“ (20.5), ale to bylo možné říci jen proto, že báseň byla napsána ještě před bojem Stilichona s Alarichovými Vizigóty u Verony r. 402 (srov. CLAUD. 28.201). Přes to všechno snad můžeme k našemu listu povědět, že v Libyi ještě aspoň bylo co idealizovat a také že doba měla smysl či vysokou toleranci pro jednostrannost, která se projevuje nejen v idylle, ale i v tehdy velmi běžném žánru panegyriku.

List byl sepsán asi krátce po Synesiově oficiální misi k cařihradskému dvoru r. 398 ve prospěch daňových úlev pro provincii Kyrénaiku, tzn. r. 401 či 402, než autor r. 402 opět odjel směrem do Cařihradu a skončil nedobrovolně v Alexandrii (*Ep.* 129), anebo pochází z doby mezi návratem z této nezdařené cesty a vážnějšími vpády berberských nomádů do provincie, tj. z let 403–405. Protože se zde popisuje Synesiova država na jižním konci kyrénaické zemědělsky obhospodařovatelné oblasti (srov. *Ep.* 92), *terminus ante quem* listu 148 tvoří r. 405, kdy začaly boje s nájezdníky, které ho donutily se z milovaného kraje stáhnout (v *Ep.* 130.25–35 hovoří o ztrátě pozemků náležejících k jeho opevněné *ville*).⁵ Dopis putoval z Kyrénaiky do Sýrie za jistým Olympiem, Synesiovým přítelem z filosofických studií, a adresát jej jakožto poloveřejné dílko jistě mohl dávat číst ve svém okolí.

³ Srov. již narážky ve v. 1 a 138 našeho listu („odvodní závazky“ a „výběřčí“).

⁴ Legislativa byla motivovaná možná i snahou, aby rodiče dětí kvůli chudobě nezabýjeli (LANCER 2011, s. 114).

⁵ Před cařihradskou misi kladla list ROQUESOVA argumentace (1989, s. 110–112), mezi misi a episkopát podobně vágně jako my též ETZLER 1949, s. 181. K ostatnímu ROQUES 1988, s. 65, 67, 69.

V samé idyličnosti listu se projevuje omrzelost z účasti na říšské politice, protože Synesios mocensky vsadil na prefekta a v r. 400 i konzula Aureliana, který však byl ve složitých souvislostech Gáinova mocenského boje⁶ ještě téhož roku z prefektury odstraněn. Synesios se v Cařihradu chtěl asi politicky etablovat, avšak po několikaleté snaze neuspěl.⁷ Tuto nelibost autor ve shodě s žánrem idyly přenáší v naší *Ep.* 148 i na městský život jako takový (srov. mj. *Hymnus* 1.55–59).⁸ Svůj oblíbený sebeobraz rustikálního gentlemana, který s chutí prezentoval ve velkoměstském Cařihradu,⁹ přitom dovádí ještě o krok dále než obvykle, neboť se stylizuje jako jeden z venkovanů, s nimiž se schází a zpívá lokální lidové písničky, s nimiž peče maso a ochutnává med. Skutečnost však byla spíše taková, že se svému skoro autarknímu zemědělskému světu, v němž mohl po cařihradském neúspěchu najít pevnou a známou půdu pod nohama, rád věnoval osobně i jakožto jeho vlastník. Synesiův příjezd na venkov byl ve skutečnosti asi podobnější spíše příjezdu pána na své pozemky ve čtvrté knize Longova románu *Dafnis a Chloé*, kde se jeho příchod rozsáhleji chystá a je napjatě očekáván (srov. 3.31). V libyjské provincii se život větších vlastníků půdy prolínal mezi venkovem a městy s jejich zábavou, justičním provozem či obchodem jistě více, než jak to v zahledění do utěšeného regionálního společenství maluje přítomný Synesiův list, a autor sám si vyhrzoval dostatek času i na své nevenkovské zájmy, jako byla astronomie či mechanika.¹⁰

Přítomný list tak asi inspirovala Synesiova práce při správě „panství“, jaká blažila srdce leckterého aristokrata.¹¹ Nejde tu ovšem ještě o feudální vztahy, přinejlepším o jejich zárodek jakožto pomalu se formalizující ekonomickou vazbu rolníků na majitele pozemků. Pokud se větší pozemkoví vlastníci stáhli z veřejného života na své statky, platili tam za svrchované pány bez příliš-

⁶ Je obtížné odkázat mezi řadou historických shrnutí na konsenzuální stručný přehled událostí, neboť i tuto úroveň ovlivňují jednotlivé badatelské pozice se svými specifickými zatíženími. Srov. nicméně AUJOLAT 2008, s. 1–7, 26–57; SCHUOL 2012, u níž však chybí systematické vyrovnání se s detailním a odlišným obrazem rekonstruovaným CAMERONEM – LONGOVOU 1993, zejm. kap. 5–6; stručně mj. též ELM 1997, s. 106–110. K Aurelianovi *PLRE* I, s. v. Aurelianus 3, s. 128–129.

⁷ Např. SCHMITT 2001, např. s. 289–294, 302, 387.

⁸ Srov. LONGOS, *Dafnis a Chloé*, např. 1.16, 3.15, 4.38.

⁹ *De provid.* 1.18.1–2 či *Calv. enc.* 4.5–6.

¹⁰ ROQUES 1988, s. 126; RUNIA 1976, s. 196–197.

¹¹ Např. PAULINUS Z PELLY, *Euch.* 195–201.

né možnosti kontroly zvnějšku, což zase vyvolávalo obavy státu.¹² Synesiův list ukazuje citovou stránku již předfeudálního typu pozemkové držby, a to z obvyklé společenské perspektivy pozdněantických pramenů čili „seshora“.

Žánrově text spadá pod typ idylické *ekfrase*.¹³ Zatímco líčení plavby v *Ep.* 5 zařazuje řadu realistických prvků a úspěšně vzbouzelo úvahy badatelů, zda či v jaké míře Synesios popisovaný děj opravdu zažil, v přítomném listu přebírají literární předobrazy a vzory a jiné narážky významnější roli.¹⁴ V listu sice jde o popis kyrénaického venkova, ale požadavky a vzory jeho literárního líčení se tu uplatňují velmi silně. Podle našeho názoru však nepřebírají vládu plně a na úkor přiměřeně realistické interpretace pole a autorovi zde nejde v první řadě o to, aby jeho život vypadal jako „xenofóntovská reprisa“ vedená tím, že klasik Xenofón byl rovněž spisovatelem, bojovníkem, znalcem loveckých psů a hospodářem.¹⁵ Nejvlivnějším předobrazem *Ep.* 148 je Diónova *Eubojská řeč* (*Or.* 7) s moralisticky motivovaným líčením prostoty životních podmínek na odlehlém venkově¹⁶ (a obligátně Homér).¹⁷ Důležitější než předobraz je zde účel. Synesios se k Diónově *Eubojské řeči* vyjadřuje ve svém *Diónu*, podle něž tato řeč zastupuje nejvážnější filosofizující díla Dióna z Prúsy (2. stol. n. l.), a k jejímu účelu podává následující výklad (*Dión* 2.2–3):

„Tato řeč je vzorem pro šťastný život. Pro chudého i bohatého je nejcennější četbou. Povahu nabubřelou bohatstvím zklidňuje, ukazuje jí, že štěstí leží na opačném konci. Člověka ubitého chudobou povzbuzuje a stará se, aby

¹² Někteří autoři, např. BLECKMANN 2010, s. 221–222, pozn. 62, mírní poukazy na zdánlivě již existující feudální poměry (srov. DEMANDT 1989, s. 197, 199; HOFFMANN 2013, s. 62; HARDY 1946, s. 92, 94; naopak s důrazem na samostatnost majitelů SCHMITT 2001, s. 240).

¹³ K žánru *ekfrase* Ps.-HERMOGENÉS, *Progymnasmata* 10, kde budoucí autory nabádá, aby slovy vytvořili doslova vizuální dojem (v. 24–25), jak se o to Synesios snažil a explicitně to zmiňuje v samém závěru listu. K *ekfrasi* jako zásadně sofistikému žánru srov. ANDERSON 2006, s. 145, 154.

¹⁴ Tak i hodnocení ETZLEROVY práce (1949, s. 136, viz i 179) stran těchto dvou listů (*Ep.* 5 a 148), podobně TREU 1958, s. 105.

¹⁵ Xenofóntovskou reprisu zde spatřoval GOLDER 2007, s. 95, proti již dříve CAMERON – LONG 1993, s. 39.

¹⁶ ASMUS 1900, s. 145–146; TREU 1958, s. 38; SENG 2006, s. 108, zvl. pozn. 46; podle nás však není utopičnost krajiny a stylizace podle DIÓNOVY *Eubojské řeči* natolik silná (tak i GLOVER 1968, s. 335, pozn. 2).

¹⁷ Srov. DIÓN *Or.* 7.97; ROOS 1991, s. 25, 73, 76–77, 92; ROQUES 2003/2, s. 416, pozn. 17.

si držel vztyčenou hlavu. Jednoho dosahuje tím, že kterémukoli posluchači vlévá do uší medově lahodné líčení. To by přesvědčilo i Xerxa, ano, samotného Xerxa, který táhl proti Řekům s obrovskou armádou, že lovec a horal odněkud z Euboie žije jen ze svého prosa blaženěji než on. Svého druhého záměru řeč dosahuje tím, že nikdo, kdo se řídí jejími výtečnými radami, se nestydí za chudobu, třebaže se jí nikdy nezabaví.“ S *Ep.* 148 je jakožto líčení *locus amoenus* srovnatelná také úchvatná *Ep.* 14 Basileia z Kaisareie o hledání poustevny, v níž líčí velmi řídkce osídlené místo mezi potoky v lůně lesů a hor, odpovídající jeho povaze. V přítomném listu se však oproti hornaté Kappadokii ocitáme v prosluněné a příjemně zabydlené Libyi.

List 148, Olympiovi

Tak jsem přestal plnit pravidelné odvodní závazky. Co jsem si měl počít, když nikdo z Řeků osídlivších Libyi nechce vypravovat lodi do našich vod?¹⁸ A tebe taky zbavuji pravidelných odvodů, jelikož ani Syřané nemají zájem dávat se na cestu do kyrénských přístavů.¹⁹ A i kdyby někdy přijeli, mně by to nejspíš ušlo. Nesídlím u moře a v přístavu moc času netrávím, naopak pozemky mi leží dál nahoře, ze čtyř světových větrů směrem k jižnímu. Jsem až úplně vzadu za ostatními Kyrénskými²⁰ a naši sousedé jsou

¹⁸ Synesios v listech několikrát používá tuto metaforu z oblasti daní (tak již scholia *In Syn. Ep.* 279.23) pro vzájemnou korespondenci (srov. přátelské *officium* v korespondenci AUSONIA, mj. *Ep.* 24.3, s Paulinem z Noly). Vzhledem k tomu, že jde o takto dvojnásobnou narážku, museli jsme originální znění v. 1–4 „opustil jsem společenskou třídu plátců daní“ (Ἀπέλιπον τὴν τάξιν τῶν φόρων. ... καὶ σὲ δὲ ἀφίημι τῆς συντάξεως) přeložit poněkud transformativně. Také „Řekové“ (*Hellenes*) jsou zde asi spíše *hellēnes* jakožto „literární vzdělanci“ než jen jako etnonymum. Synesios chce říci, že korespondence mezi Libyí a Sýrií je obtížná a partner ji nemá chápat jako naléhavě povinnou.

¹⁹ Tj. Fýkús (srov. *Ep.* 53) či Apollóniá. Nedostatečný plavební provoz jde asi na vrub době mezi listopadem a březnem, kdy měly lodě zakázáno vyplouvat (srov. ROQUES 2003/2, s. 415, pozn. 5, v rámci svého záměru prokázat, že Pentapolis v pozdní antice neprocházela ekonomickým úpadkem). „Syřané“ zde neznamená Židy jako v *Ep.* 5.222 (a 21–24), nýbrž skutečně obyvatele příslušných provincií.

²⁰ Tj. asi třicet kilometrů na jih od Kyrény, na nejvyšší části kyrénského masivu, hraničícího na jihu se stepní oblastí, do níž se krajina znovu pokládá, poté, co se od moře zdvihla do výše až 880 m. n. m. Obdělavatelný pás země spadá mezi moře a suchou oblast v šíři dvaceti až třiceti km (ROQUES 2003/2, s. 415, pozn. 8, a s. 343, pozn. 4 k *Ep.* 92; mapu podává ROQUES 1988, s. 67; srov. RUNIA 1976, s. 195). Ve třířádkové *Ep.* 92 si Synesios na vzdálenou polohu pozemků naopak stěžuje.

podobni těm, které měl podle Teiresia s veslem přes rameno hledat Odysseus, až bude hotov na Ithace, a poslušen té věštby smířovat hněv Poseidónův:²¹

neznají hladiny mořské,
aniž pokrmu jedí, s nímž solná jsou smíšena zrna.

Zas si to ale nevykládej mylně, že zdejší nemají nic společného s mořem, a to včetně neznalosti soli, a také si nemysli, že kvůli tomu opravdu pojídají nesolené maso a pečivo. My tu máme – to ti říkám při bohyni domácího krbu – , my tu máme sůl pevninskou, v salínách, od nichž nás směřem na jih dělí kratší vzdálenost, než od moře na sever; říkáme jim „Ammónovy“.²² Kryje je drolivá hornina, která je současně zhušťuje, jak se díky ní sůl sesedá. Pokrývá ji jako křusta, kterou když odstraníš, můžeš do spodní vrstvy dělat brázdy už rukou nebo motyčkou, jde to úplně samo. Ta rozhrábnutá sypanka jsou solná zrna radost pohledět – a také si líznout. Tak teď už ale raději dost, aby sis nemyslel, že vpád pevninské soli do našeho líčení má být nějaký literárský nevкус – my, lidé venkovské končiny, na ctižádost přece nejsme stavění.

²¹ Zde a na konci listu se Synesios asi představuje jako Odysseus (viz pozn. 40), tj. přes všechnu spoluúčast s lidmi jako vládce své „Ithaky“ (SCHMITT 2001, s. 176). Podle vyprávění *Odyseie* 11.98–137 věštec Teiresiás v podsvětí instruuje Odyssea, že by měl po pobití nápadníků své manželky jít „s veslem“ hledat kraj, kde lidé neznají moře a lodě a nevědí, co je veslo, a v tomto pohádkově vzdáleném kraji měl na usmířenou založit chrám Poseidónovi za zabití jeho syna Kyklópa Polyféma, a to na místě, kde veslo vetkne do země (*Schol.* 52.7–13; snad tak i skutečně učinil, srov. *Od.* 23.248–283). Synesios chce touto narážkou vyjádřit, že jeho sousedé jsou podobně vzdálení běžně obývaným oblastem jako lidé z Teiresiovy věštby. Tato pasáž je velmi podobná a podobně užitá jako v DÍONOVĚ *Or.* 13.10.2–5; k Synesiovu upřednostňování pevniny před mořem srov. *De provid.* 2.5.3. (V textu následující verše *Od.* 11.122–123 přeložil O. Vaňorný.)

²² Saliny, pozemní ložiska soli, vznikají na jaře na bezodtokých místech po vysušení přírodních nádrží, pramenů či toků se solnatou vodou po zimních deštích (ROQUES 1988, s. 220–222; ETZLER 1949, s. 148–149). Nachází-li se Synesiova jižní država zhruba 30 km od moře, pak jsou od ní saliny podle vyjádření textu srovnatelně daleko směrem na jih. Bylo navrhováno, že šlo o soli, jimiž se hnojilo (HOFFMANN 2013, s. 47). Odkaz na saliny zachycují i některá severoafrická, původně berberská toponyma (MERCIER 1924, s. 304–305). Egyptsko-libyjský bůh Ammón (odtud i „sal ammoniacus“) byl považován za pána oblasti a ztotožňován s Diem; v minulosti se často vyskytoval na kyrénských mincích (ROBINSON 1927).

Ty sám nás ale upomínáš, že chceš vědět vše o nás od nás. Musíš si tedy nechat líbit upovídáný list, to tě vytréstá za to, že nemáš čas a děláš toho příliš najednou. Současně může být k nevěře, jak vypadá běžný život jiných lidí. Říkám to proto, že není snadná věc přesvědčit o suchozemských salinách Syřana, zvláště když ani tady mi lidé nevěří, když s nimi musím diskutovat o lodích, plachtách a o moři.²³ Víš přece – tehdy na studiích, když jsme žili filosofickým životem všichni společně –, jak jsem se díval na tu nesmírnou masu, tam na to moře, a u Faru a u Kanóbu na tu obrovskou vodní plochu.²⁴ A táhli tam loď na provazech a jedna vyplula na širé moře s větrem v plachtách a další silou vesel. Museli jste se smát, když jsem ji přirovnal ke stonožce. Místní si ale myslí totéž co my, když posloucháme o tom, co se nachází ještě za Thulé²⁵ (ať je to Thulé, která chce, jen když svým návštěvníkům umožňuje vymýšlet si libovolné vyprávěny). Přitom naši, i když ti si tu a tam také připustí k tělu nějakou otázku o lodích, anebo se jí spíš zasmějí, mermomocí nechtějí věřit, že samotné moře může poskytovat lidem obživu. Neboť toto vznešené postavení vyhrazují jediné Matce zemi.

A jednou jsem, když vytrvale kroutili hlavou²⁶ na mé odpovědi o rybách, vzal jednu takovou nádobku, rozbil ji o kámen a ukázal jim pěkných pár nasolených rybek, jak je dělají v Egyptě. Oni na to, že to jsou tělčička jedovatých hadů. Velice urychleně se postavili a kvačili pryč i se svým podezřením, že ty drobné rybí kůstky nejsou nic milejšího než jed z hadích zubů. Jeden, jejich stařešina, vážený pro nejzralejší úsudek, dokonce řekl, že věru sotva bude věřit, že ve slané vodě žije něco pořádného, co by se vůbec dalo jíst,

²³ Je realistické, že obyvatelé Libye moře vůbec neznali a nevycházeli mimo své bezprostřední okolí. Ještě D. Roques narazil v r. 1979 na Libyjce, kteří nikdy neopustili své rodné údolí a neviděli moře (ROQUES 2003/2, s. 416, pozn. 18).

²⁴ Kanóbos byl rekreačním místem Alexandrijských (čtyřicet kilometrů východně od města); „obrovská vodní plocha“ je jezero Mareia (podle STRABÓNA, *Geographica* 17.1.14, mělo asi 1550 km²; srov. *Schol.* 52.14–16).

²⁵ Ostrov na dalekém severu, ztotožňovaný s Islandem, některým z ostrovů norského pobřeží, Shetlandskými či Faerskými ostrovy. Symboličnost Thulé ukazuje CLAUDIANUS, u nějž někdy znamená jen daleký sever, někdy má konkrétnější význam (8.32). Antika ráda umísťovala vybájená vyprávění do této „lokality“, takže nakonec mohl vzniknout i nedochovaný román *Neuvěřitelné příběhy za Thulé* (SOLLERT 1909, s. 34–35, jenž však bere realističnost kyrénských pastýřských „Leutchen“ příliš doslovně; ROQUES 2003/2, s. 417, pozn. 21).

²⁶ V roli našeho znamenání nesouhlasu, vrtění hlavou, bylo u Řeků zvedání brady (*ananeuein*; souhlas se vyjadřoval jako u nás pokýváním, *neuein*).

protože i pitná a chutná pramenitá voda rodí ropuchy a pijavice, které by nevzal do úst ani šilenec.

A není divu, že o tom nemají tušení, vždyť

dorážející vlny je za noci nevzbouzí ze sna.²⁷

Ty ne, zato ržání koní, mečení kozích stád, bekot ovcí a bučení býka. A s prvním slunečním paprskem hluboký bzukot včel, který lahodí nesrovnatelně víc než kterákoliv hudba. Snad ti nepřipadá, že jen převypravujeme Agemachovy búkolické obrázky,²⁸ obýváme-li takový venkovský kraj daleko od města, cest, obchodního ruchu i složitých způsobů.²⁹ My totiž máme čas žít filosoficky, a naopak nemáme čas vymýšlet, jak někomu škodit. Kdokoli se s někým setkává, vždycky je to v družném duchu, lidé si navzájem pomáhají při práci na poli, na pastvě, jako pastýři, při lovu, k němuž naše země skýtá přepestré příležitosti (a u nás neplatí, že člověk nebo kůň se nají bez námahy). Snídáváme kroupovou jíchu, která skvěle chutná tekutější a skvěle chutná pevnější, je přesně taková, jakou míchává pro Nestora Hekamédé.³⁰ Po tvrdé dřině je ten její lektvar čarolékem na letní vedro. Máme, jen co je pravda, pšeničné placky, ovoce, jedno z pěstěných, jiné z planých stromů, ale všechno místní, zrna z nejlepší země, včelí plástve a mléko od koz (krávy u nás nedojíme).³¹ Hojnosti na našich stolech rozhodně nijak neubírá lov se

²⁷ Verš v homérském hexametu pochází od neznámého básníka, možná od níže zmíněného Kyréňana Agemacha, snad búkolika, od něž se jinak nic nedochovalo (scholiasta tipuje, že Agemachos psal vyprávění, *diégéseis*, *In Syn. Ep.* 279.35). Někteří moderní autoři čtou textovou variantu „Anchemachos“ a vztahují ji nikoli na námi předpokládaného básníka, nýbrž na právě tak domnělý název Synesiových pozemků (i dnes LUCHNER 2010, s. 7, dříve mj. TERZAGHI 1917, s. 5; GRÖBMEYER 1938, s. 47; ETZLER 1949, s. 6, srov. 155).

²⁸ Viz předchozí poznámku.

²⁹ Synesios se právě vrátil z rušného Cařihradu, kde byl namáhavě politicky aktivní, což se v našem listu projevuje snižováním města (srov. mj. *Hymnus* 1.428–509, sepsaný rovněž po návratu z hlavního města).

³⁰ Tento nápoj, řec. *kykeón*, má konotace jak mysterijní, tak homérské. Šlo o krajně hustý „nápoj“ z mouky, vína, syra a medu. V až magické krajině přítomného listu, pučící zemědělskou kultivací v rajske plnosti, je daný nápoj jednou ze spojnic s homérskou, a tudíž pravou realitou (*Il.* 11.623–642, Hekamédé byla Nestorova otrokyně ukořistěná Achilleem).

³¹ Krávy v daných podmínkách dojí velmi málo (jen tři litry mléka denně) a je jich v oblasti málo i kvůli nepohodlí jejich velkých kopyt na místní kamenité půdě. Mléko dodávají ovce a kozy (ETZLER 1949, s. 158).

psy a koňmi. Nevím, jak o něm Homér mohl neříci, že je „mužezdobný“ a že lovci se jím stávají „přeskvoucími“. Přitom sněm či náměstí touto pochvalou poctil,³² ačkoli na nich se nalézají všelijací lidičkové, bezohlední darmošlapové prozluklí od hlavy k patě, a hlavně sprostí a schopní snovat velmi nepřekné věci. Co těm my se nasmějeme, když se čas od času octnou s námi pod jednou střechou. Oni mají husí kůži ze zvířecího masa z pece. A proč říkám ze zvířecího? Ti by radši požili jedu, než by si dali něco z toho, co jíme u nás na venku. Shánějí se jen po nejvybranějším víně a nejhustším strdí, chtějí jen nejjemnější olej a obilí s nejtěžšími zny. Přitom pějí chválu na zemi odkud pocházejí, z Kypru, tamhle z Hyméttu, z Foiníkie či někde od barbarů.³³

Přeci jen, ta země je naše. A jestliže ji v těch jednotlivých plodinách vždycky přemáhá některá země, která jednu danou rodí v nejlepší jakosti, naše zase přemáhá ji ve všech ostatních. To právě znamená ona „výhra na druhém místě“, pro kterou se rozhodli Péleus a Themistoklés a došli u Řeků pověsti, že jsou ve všem ze všech nejlepší.³⁴ Pokud už bychom zkusili připustit, že zdejší med je ve srovnání s hymétským až druhý, i tak je takový, že pokud ho máme, cizí tresti nám není zapotřebí. Olej je ovšem jasně nejlepší tady náš místní z našeho opolí, pokud to nebudou soudit zvykaní lidé. Ti ho odvažují, na obchodních vahách vyšetřují jakost, a ten, který se octne na lehčí misce, počítají za hodnotnější a výhodnější. My si váhy na olej dělat nedáváme, ale tvrdíme, pokud je vůbec potřeba vážit, že při oceňování převažuje, co je olej zač. Ostatně, ten olej, nad kterým tak žasnou a který jim jde tak čile na odbyt, utáhne pak v knotu horko těžko nějaký plamínek, kdežto ten od nás je natolik vydatný, že rozžehne úplnou vatru, a když má večer dojít na lampu, rozsvítí umělý den. Dají se jím výborně omastit placky a také výborně slouží k potírání slach při posilování.

³² Obě typicky homérsky stavěná přídavná jména Homér používá.

³³ Jmenované plodiny korespondují s místy, která byla slavná produkcí jejich vynikající verze. Hyméttos je pohoří v Attice, proslulé medem. „Tamhle od barbarů“ je asi poukazem na prestižní zboží, hůře dostupné v říši (střední rod – *barbaron* – mívá v řečtině v podobných případech lehce i méně lehce snižující funkci; vzhledem k nejasnosti rukopisného *barathron* jsem se rozhodl pro různocnění *barbaron*).

³⁴ Řečnický manévr upozorňující na množství kvalitních věcí na jednom místě, které jsou jinde dostupné jednotlivě, nebyl neobvyklý (*PANEG.* 2.4.4). Péleus: získal za manželku Thetidu (jejich synem byl Achilleus) poté, co bohové rozhodli, že ji nemá dostat ani jeden z jejich božských uchazečů, tj. Zeus ani Poseidón. – Themistoklés: když řečtí vojevůdci za řecko-perských válek volili nejlepšího a druhého nejlepšího ze svého středu, na prvním místě neskončil nikdo, neboť každý volil sám

I hudba má u nás místní ráz jako sotva co jiného. My, agemachovci,³⁵ máme takovou malou pastýřskou lyru, jednoduchou a vlastní prosté výroby, zní pěkně a jaksepatří mužně, v Platónově ideální obci by mohla dobře sloužit k výchově mládeže.³⁶ A protože nepřechází mezi různými tóninami ani není taková, že by se dala všelijak přelaďovat, zpívá se v doprovodu jen prostých strun. Nevrhají se na přehnaně složité způsoby hry, zato máme pěknou písničku, Chválu bujného berana, a své chvály dochází také pes s přistřiženým ohonem. Ten si ji podle mne zaslouží, protože netuhne strachy před hyenami a rdousí vlky.³⁷ A o lovci se také nezpívá právě zřídka, pastvinám přináší klid a nás zásobuje masitými hody. Naše malá lyra nezapomíná na ovci, která rodí dvojčata, protože během let odchová množství mladých.³⁸ Často natáhneme struny a hrajeme o fíkovníku nebo o révě. Ale nejčastěji zní něco našich modliteb: máme tu i písně a prosby o požeňnání pro lidi, plodiny a dobytek.

Tu máš jako na dlani to naše zdejší živobyť, odedávna tu kolotá běh roku v radostech nemajetných. Ale císař,³⁹ jeho lidé a tanec osudu, což jsou takové věci, o kterých si přeci nakonec povídáme, když se sejdeme, jsou jen slova, něco jako plameny, které se vznímají k výšině slávy a pak hasnou. O tom se tady nemá mluvit a sluch má mít pokoj od takových zvěstí. Ale že vždycy je nějaký císař, to se tu přesto jasně ví (připomíná se to rok od roku díky daňovým výběřčím).⁴⁰ Kdo to ale je, to už tak jistě není. Jsou mezi námi

sebe. Themistoklés získal nejvíc hlasů pro druhého nejlepšího, a stal se tak prvním (ROQUES 2003/2, s. 418, pozn. 38).

³⁵ Viz výše pozn. 26.

³⁶ Na pasáž *Resp.* 398c–400a se Synesios odvolává také v *Calv. enc.* 4.6. K hudbě ETZLER 1949, s. 171.

³⁷ Některé názvy severoafrických lokalit uchovaly (a uchovávají) spojitost s hyenami (MERCIER 1924, s. 266). Ke psům též ETZLER 1949, s. 172.

³⁸ Ovce rodí obvykle dvě jehňata po 147 dnech, která živí tři až čtyři měsíce. Dospějí již v prvním roce a rodí asi deset let (ETZLER 1949, s. 173). Zdrojovým textem pro antické představy o domácích zvířatech vrhajících několikrát za rok je Homérova *Od.* 4.85–89 (v době složení snad text sloužil i jako propagace Libye při kolonizaci): „Ano i v libyjskou zem, v níž jehně má zakrátko rohy, i také průběhem roku se líhnou tam třikrát ovce. I V oněch krajinách nikdo, ni majetník stáda ni pastýř i o sýr nemají nouze, ni o maso, o mléko sladké, i nýbrž pořáde dost, jim dává dobytek mléka“ (přel. Otmar VAŇORNÝ).

³⁹ Patří-li list skutečně do prvního roku či dvou 5. stol., je míněn Arkadios (vládl 395–408); „jeho lidé“ (*basileós filoi*) je „vláda“, *consistorium*.

⁴⁰ Daňoví úředníci do idylly nepatří jen zdánlivě, ve skutečnosti ji zde naopak spoluvytvářejí, protože se zde jen nekonfliktně objeví a nedochází k problémům.

i tací, kteří si až donynějška rozhodně myslí, že vládne Agamemnón – ten, který je synem Átreovým, vojevůdcem pod Trójou a po všech stránkách vynikajícím mužem. O tomto jménu se nám tu každému od kolébky říká, že to je jméno vládcovo. Agamemnón ještě má jednoho přítele, naši dobří pastýři mu říkají Odysseus.⁴¹ Je plešatý, to ano, ale kampak na něj, když nastanou potíže, a ví si rady, když už se neví kudy kam. Když o něm naši lidé mluví, nikdy nechybí smích: myslí si, že to bylo především, kdy Kyklóps přišel o své oko, vypráví si, jak se ten starý brach⁴² chytil berana zespoda a mrcha obr jak hlídal dveře a myslel, že vůdce stáda bude tvořit zadní voj nezatížený svým lidským břemenem a místo toho že mu pomůže nést jeho nemilý úraz.

Nějakou chvíli jsi s námi prostřednictvím tohoto listu v duchu pobyl: díval ses na krajinu, viděls prostý život vsí. Řekneš: ti si tam žijí jak v dobách Noemových – než se spravedlnost octla v otroctví.⁴³

Bibliografie:

Prameny:

AUGUSTINUS, *Epistulae 1*–29**: *Œuvres de saint Augustin. 6e série, 46 B, Lettres 1*–29**. Vyd. a úvodní studie Johannes DIVJAK, překlad různí autoři. Paris: Études Augustiniennes 1987.

AUSONIUS *Ep.: Epistulae*. Vyd. Jacques-Paul MIGNE. *Patrologia Latina*, sv. XIX, col. 913–936. Paris 1846.

BASILEIOS *Ep.: Epistulae*. Vyd. Jacques-Paul MIGNE. *Patrologia Graeca*, sv. XXIX. Paris 1886.

CLAUDIANUS: *Claudian I–II*. Vyd. Maurice PLATNAUER. Cambridge (Mass.): Harvard – London: Heinemann 1964 (1922).

Synesios se v této pasáži přehrává do role rolníka, ačkoli ve skutečnosti byl v roli pozemkového vlastníka, kteří museli daně pro stát náročně vybírat od zemědělců (kteří se někdy bránili i za pomoci zaplacených státních vojáků; srov. LIBANIOS, *Oratio* 47).

⁴¹ Možná zde jde o Synesia samotného, pokud přihlédneme k *Calv. enc.* 11.1, kde se Synesios jakožto lysý staví po bok právě tak lysé podobě Odyssea s odkazem na *Od.* 18.343–357.

⁴² „Starému brachovi“ Odysseovi bylo na konci děje *Odysseie* něco málo přes čtyřicet let (ještě má starého otce a již čerstvě dospělého syna; *Od.* 9.375–435).

⁴³ Úsloví „život jako za Noeho“ (srov. *Genesis* 6.5–11.10) upomíná na klasickou představu „života jako za Zlatého věku“ za vlády Krona/Saturna (*PANEG.* 9.18.5; *CLAUD.* 3.50, 372; 7.184; 22.449–455, srov. 32.1) a představuje jeden z menšího počtu biblických odkazů u Synesia (srov. např. *Ep.* 41.4–20).

- DIÓN Z PRÚSY, *Orationes: Dionis Prusaensis [...] quae exstant omnia*. Vyd. Joannes DE ARNIM. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung 1893.
- HOMÉR, *Il.*: *Homeri Ilias* I–II. Vyd. Martin L. WEST. Stuttgart – Leipzig: Teubner 1998; München – Leipzig: K. G. Saur 2000.
- HOMÉR, *Od.*: *Homeri Odyssea* I–II. Vyd. Guilielmus DINDORF – Carl HENTZE. Leipzig: Teubner ⁵1908, ⁵1907.
- In Syn. Ep.: In Synesii Cyrenensis Epistulas scholia et glossemata e Cod. Vat. gr. 113 desumpta*. In GARZYA, Antonio. *Scoli inediti alle Epistole di Sinesio*. In TÝŽ 1974, s. 214–280.
- LIBANIOS, *Orationes: Libanius. Selected Orations*, II. Vyd. Albert F. NORMAN. Cambridge: Harvard University Press 1977.
- LONGOS, *Daphnis et Chloe*. Vyd. Michael D. REEVE. München: K. G. Saur 2001.
- PAULINUS Z PELLY, *Eucharistikos: Paulin de Pella: Poème d'action de grâces et Prière*. Vyd. Claude MOUSSY. Paris: CERF 1974 (*Sources Chrétiennes* 209).
- PANEG.: *XII panegyrici Latini*. Vyd. Roger A. B. MYNORS. Oxford: Clarendon Press 1964.
- PLATÓN, *Resp.: Respublica*. In *Platonis opera*, IV. Vyd. John BURNET. Oxford: Clarendon Press 1968.
- PS.-HERMOGENÉS, *Progymnasmata*. Vyd. Hugo RABE. Leipzig: Teubner 1913.
- Schol.: Scholia in Synesii Epistulas*. In GARZYA, Antonio. *Nuovi scoli alle Epistole di Sinesio*. In TÝŽ 1974, s. 47–52.
- STRABÓN, *Geographica*. Vyd. August MEINEKE. Leipzig: Teubner 1877.
- SYNESIOS, *Calvitiū encomium*: viz LAMOUREUX – AUJOULAT 2004.
- SYNESIOS, *Catastasis II*: viz LAMOUREUX – AUJOULAT 2008.
- SYNESIOS, *De providentia*: viz LAMOUREUX – AUJOULAT 2008.
- SYNESIOS, *Dio*: viz LAMOUREUX – AUJOULAT 2004.
- SYNESIOS, *Epistulae*: viz GARZYA – ROQUES 2003/1–2.
- SYNESIOS, *Hymni*: viz LACOMBRADE 2003.

Sekundární literatura:

- ANDERSON, Graham. *The Second Sophistic. A Cultural Phenomenon in the Roman Empire*. London – New York: Routledge 2006 (¹1993).
- ASMUS, Johann R. *Synesius und Dio Chrysostomus*. *Byzantinische Zeitschrift*, 1900, 9, s. 85–151.
- AUJOULAT, Noël: viz LAMOUREUX, Jacques – TÝŽ.
- BLECKMANN, Bruno. *Historische Bemerkungen zu den Briefen an und über Johannes*. In LUCHNER 2010, s. 207–226.

- CAMERON, Alan – Jacqueline LONG. *Barbarians and Politics at the Court of Arcadius*. Berkeley: University of California Press 1993.
- DEMANDT, Alexander. Wirtschaft und Politik in der Spätantike. In Týž. *Zeitenwende. Aufsätze zur Spätantike*. Berlin – Boston: De Gruyter 2013 (pův. 1989/1993), s. 192–209.
- ELM, Susan. Isis' Loss: Gender, Dependence and Ethnicity in Synesius' *de providentia* or *Egyptian Tale*. *Zeitschrift für antikes Christentum*, 1997, 1/1, s. 96–115.
- ETZLER, Erich. *Synesios von Kyrene: Epistel 4 und 148: Übersetzung und Kommentar. Mit einer Einleitung: Synesios' Leben, Werke und Charakter*. Diz. Graz 1949.
- GARZYA, Antonio – Denis ROQUES. *Synésios de Cyrène. Tome II: Correspondance (Lettres I–LXIII)*. Paris: Les Belles Lettres 2003/1.
- GARZYA, Antonio – Denis ROQUES. *Synésios de Cyrène. Tome III: Correspondance (Lettres LXIV–CLVI)*. Paris: Les Belles Lettres 2003/2.
- GARZYA, Antonio. *Storia e interpretazione di testi bizantini. Saggi e ricerche*. London: Variorum Reprints 1974 (¹1960).
- GLOVER, Terrot R. *Life and Letters in the Fourth Century*. New York: Russell & Russell 1968 (¹1901).
- GOLDER, Werner. *Synesios von Kyrene: Lob der Kahlheit. Übersetzt, kommentiert und mit einem Anhang versehen von W. G. Würzburg*: Königshausen & Neumann 2007.
- GRÖBMEYEROVÁ, E. P. P. *Synesios von Kyrene*. Diz. Graz 1938.
- HARDY, Edward R., Jr. The Patriarchate of Alexandria: A Study in National Christianity. *Church History*, 1946, 15/2, s. 81–100.
- HOFFMANN, Lars M. Die Lebenswelt des Synesios von Kyrene – ein historischer Überblick. In SENG, Helmut – Týž (Hrsg.). *Synesios von Kyrene: Politik – Literatur – Philosophie*. Turnhout: Brepols 2013, s. 35–65.
- HOSE, Martin. Einführung in die Schrift. In Týž. *Synesios von Kyrene: Ägyptische Erzählungen oder Über die Vorsehung*. Tübingen: Mohr Siebeck 2012, s. 1–36.
- LACOMBRADÉ, Christian. *Synésios de Cyrène. Tome I: Hymnes*. Paris: Les Belles Lettres 2003 (¹1978).
- LAMOUREUX, Jacques – Noël AUJOULAT. *Synésios de Cyrène. Tome IV: Opuscles I*. Paris: Les Belles Lettres 2004.
- LAMOUREUX, Jacques – Noël AUJOULAT. *Synésios de Cyrène. Tome VI: Opuscles III*. Paris: Les Belles Lettres 2008.
- LANCEL, Serge. Introduction. In Týž. *Œuvres de saint Augustin. 6e série, 40/A, Lettres 1–30 [...]. Text critique d'Aloys Goldbacher (CSEL 34/1), traduc-*

- tions, introductions et notes de S. L. et collaborateurs [...]. Paris: Institut d'Études Augustiniennes 2011, s. 9–182.
- LUCHNER, Katharina (Hrsg.). *Synesios von Kyrene: Polis – Freundschaft – Jenseitsstrafen. Briefe an und über Johannes*. Tübingen: Mohr Siebeck 2010.
- LUCHNER, Katharina. Einführung. In LUCHNER 2010, s. 1–35.
- MERCIER, Gustave. La langue libyenne et la toponymie antique de l'Afrique du nord. *Journal asiatique*, 1924, 205/2, s. 189–320.
- PLRE I – Arnold H. M. JONES – John MORRIS (eds.). *The Prosopography of the Later Roman Empire I (A. D. 260–395)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1971.
- ROBINSON, Edward S. G. *Catalogue of the Greek Coins of Cyrenaica*. London: Oxford University Press 1927.
- ROOS, Bengt-Arne. *Synesios of Cyrene. A Study in His Personality*. Lund: Chartwell-Bratt 1991.
- ROQUES 2003/1–2: viz GARZYA – ROQUES 2003/1–2.
- ROQUES, Denis. *Études sur la correspondance de Synésios de Cyrène*. Bruxelles: Societas Latomus 1989.
- ROQUES, Denis. *Synésios de Cyrène et la Cyrénaïque du Bas-Empire*. Paris: Centre national des recherches scientifiques 1988.
- RUNIA, David. *Studies in the Letters of Synesios*. Diz. University of Melbourne 1976.
- SCHMITT, Tassilo. *Die Bekehrung des Synesios von Kyrene: Politik und Philosophie, Hof und Provinz als Handlungsräume eines Aristokraten bis zu seiner Wahl zum Metropolit von Ptolemais*. München: K. G. Saur 2001.
- SCHUOL, Monika. Synesios von Kyrene, Die Ägyptischen Erzählungen. Der historische Kontext. In HOSE 2012, s. 125–155.
- SENG, Helmut. Die Kontroverse um Dion von Prusa und Synesios von Kyrene. *Hermes*, 2006, 134/1, s. 102–116.
- SOLLERT, Raphael. Sprichwörter bei Synesios von Kyrene. *Programm des königlichen humanistischen Gymnasiums St. Stephan*. Augsburg: Pfeiffer 1909, s. 3–35.
- TERZAGHI, Nicola. Sinesio di Cirene. *Atene e Roma*, 1917, 20, s. 1–37.
- TREU, Kurt. *Synesios von Kyrene. Ein Kommentar zu seinem „Dion“*. Berlin: Akademie Verlag 1958.

Mgr. Filip Horáček, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, U Kříže 8, Praha 5 – Jinonice, 158 00
Filip.Horacek@fhs.cuni.cz